

KAN PA EN SEUN SAAMBOER?

DEUR

DR PHILIP THEUNISSEN

Dit is vir die meeste boere 'n lewendroom om die boerdery eendag aan sy onmiddellike nageslag oor te dra. Die ouer geslag boere was maar redelik blatant deur hulle vaders gedwing om eerder vroër as later plaas toe kom. Twee jaar militêre diensplig en nog 'n verdere twee jaar op 'n landboukolege was gewoonlik die langste wat hierdie vaders se geduld kon hou. 'n Advertensie vir so 'n seun se pos sou toe waarskynlik soos volg gelui het:

Geen spesifieke vaardighede benodig nie. Sal onder voortdurende toesig van die eienaar wees. Sal nie toegelaat word om belangrike besluite te neem nie. Geen verlof vir die eerste vyf jaar nie. Gratis voertuig, huisvesting en etes. Res van vergoeding nie ter sake nie.

Daar moet toegegee word dat hierdie werwingstelsel nogal goed gewerk het vir sy tyd. Goeie boere het op hierdie manier op plase beland. So goed dat daardie geslag boere nou 'n generasie voortgebring het wat universiteitsgrade kon gaan verwerf, professionele lidmaatskap kon kry en goed besoldigde poste in die ekonomie kan beklee. Hierdie jong mans kom nie meer vanselfsprekend plaas toe nie. Hulle maak 'n loopbaanskuif. Om hulle aandag te trek moet die advertensie dalk soos volg gelui:

Adjunk plaasbestuurder benodig: Verantwoordelik vir die aanleer van bestuursvaardighede en die ontwikkeling van 'n familiebesigheid. Sal in oorleg met die eienaar moet fokus op graanproduksie en die finansiële verantwoordelikhede wat daarmee saam gaan. Sal ook 'n bydrae moet lewer tot die oorhoofse aktiwiteite van die boerdery deur middel van navorsing en implementering van nuwe produksiestrategieë, tegnologiese hulpmiddels en bemarkingsgeleenthede. Sal betrokke wees by die skedulering en voltooiing van die daaglikse boerdery-aktiwiteite. Die vergoeding is markverwant en die werksomstandighede is aangenaam. Applikante met 'n professionele kwalifikasie sal voorkeur geniet.

Van die pa se kant af sal hy gevolglik moet besef dat die werwing van 'n erfopvolger 'n proses is wat met beplanning, oorleg en kommunikasie moet geskied. Eerlike antwoorde op die volgende vrae kan help om te bepaal of 'n saamboerdery suksesvol gaan wees:

- Is die ouers gereed vir 'n vennoot?
- Het die jonger party 'n passie vir boerdery?
- Het die familie 'n gemeenskaplike visie vir die boerdery?
- Is die boerdery groot genoeg om nog 'n persoon of gesin te onderhou?
- Kan die ouers en kinders saam werk én saam leef?
- Is daar nie-boerende kinders ook en hoe moet hulle hanteer word?

Daar is dus verskeie aspekte wat geïdentifiseer en aangespreek moet word voordat so 'n saamboerdery aangepak kan word. Elkeen van die betrokke geslagte het eerstens sekere doelwitte wat bereik moet word en tweedens is dit 'n proses en nie 'n eenmalige gebeurtenis nie.

DOELWITTE

Die sleutel tot 'n suksesvolle saamboerdery is die gemeenskaplike verstandhouding oor waarheen die boerdery op pad is. As die twee geslagte wat daarby betrokke is uiteenlopende idees oor die toekoms van die boerdery het, gaan die saamboerdery eenvoudig nie uitwerk nie. Die Iowa State University gee in sy 'Two-Generation Farming' duidelike doelwitte vir die ouers, sowel as die seun. Vir die ouer geslag stel hulle voor:

- Skaal die werkstempo af en reserveer meer vrye tyd;
- Dra die grootste gedeelte van die daaglikse verantwoordelikhede oor aan die seun;
- Handhaaf 'n mate van betrokkenheid;
- Hou genoeg kontrole om die boerdery se voortbestaan te verseker;
- Hanteer boerende en nie-boerend kinders billik en nie noodwendig gelyk nie;
- Maak seker dat daar voldoende aftree-inkomste beskikbaar is;
- Behou genoeg bates wat as sekuriteit vir onvoorsiene aftree-uitgawes kan dien;
- Beplan vir die minimum boedel- en inkomstebelasting.

Vir die jonger geslag gee hulle die volgende aan as doelwitte:

- Ontvang voldoende inkomste;
- Verbind jousef tot die boerdery;
- Neem deel in die bestuur van die boerdery;
- Neem met verloop van tyd beheer oor van die boerdery;
- Brei die boerdery uit, hetsy horisontaal of vertikaal, of verander die rigting van die boerdery;
- Bring nuwe tegnologie in die boerdery;
- Bou persoonlike kapitaal op.

Die doelwitte vir beide geslagte noodsaak 'n oorgangsproses ten opsigte van eienaarskap, die bestuursfunksies en die inkomsteverdeling van die boerdery. Die sukses van 'n saamboerdery lê dus daarin om 'n struktuur in plek te kry wat met die minste ontwrigting al drie hierdie elemente op die regte tyd en in die regte hoeveelhede vanaf die ouer geslag na die jonger geslag kan laat oorgaan.

PATROON VAN OORDRAG

In 'n studie wat deur MR Hastings in die Verenigde Koningryk gedoen is, kon daar 'n besliste patroon van bestuursoordrag onder boere gevind word. Die resultate word in die tabel aangetoon en bevat 'n lys van bestuursbesluite wat in volgorde van oordrag aangedui word. Langs elke funksie is daar 'n punt. Wanneer die pa self die besluit neem is daar een punt aan die funksie toegeken. Wanneer die seun alleen 'n besluit neem, is daar elf punte toegeken. Wanneer die pa en seun saam 'n besluit neem is daar vyf punt toegeken. Hoe meer die besluit deur die pa geneem word, hoe laer is die punt en hoe meer die besluit deur die seun geneem word, hoe hoër is die punt. Die gemiddelde puntetelling van 'n groep van 25 boere en 36 seuns verskyn in die tabel.

TABEL: VERDELING VAN BESLUIE EN AKTIWITEITE

	<i>Aktiwiteit/Besluit</i>		<i>Telling</i>
FASE 4	1	Besluit wanneer om rekeninge te betaal	2.6
	2	Reël lenings en finansiering	3.3
	3	Onderhandel verkope van gewasse/vee	3.3
	4	Besluit wanneer gewasse/vee verkoop word	3.6
FASE 3	5	Besluit oor aanstelling van addisionele personeel	4.9
	6	Stel jaarlikse gewas/vee programme op	4.9
	7	Besluit oor tipe vertakkings	4.9
	8	Wurf en selekteer personeel	5.1
FASE 2	9	Beplan kapitaalprojekte	5.2
	10	Onderhandel oor masjienerie en toerusting se aankope	5.3
	11	Besluit oor wanneer projekte moet plaasvind	5.5
	12	Besluit oor kwaliteit en kwantiteit van werk wat verrig moet word	5.7
	13	Besluit oor tipe en hoeveelheid onkruid- en plaagdoder wat toegedien word	5.8
FASE 1	14	Beplan daaglikse aktiwiteite	6.2
	15	Hou toesig oor personeel wat werk	6.6
	16	Besluit oor werksmetodes	6.6
	17	Besluit oor tipe en maak van masjinerie wat gebruik moet word.	6.7

Fase 1

Die aktiwiteite in die eerste fase (14-17) is daardie aktiwiteite waarin die seun gewoonlik die gouste by betrokke raak. Gevolgik dan ook die hoë puntetellings. Die pa sal steeds die oorhoofse toesighouer oor die seun se besluite wees maar laat gewoonlik genoeg ruimte aan die seun om hierdie besluite op sy eie te neem.

Fase 2

Met betrekking tot aktiwiteite in die tweede fase (9-13) is vaders geneig om seuns wat al ʼn tydjie in die boerdery betrokke is, te betrek wanneer nuwe uitbreidings in die boerdery beplan word. Al neem die seun nog nie die finale besluite nie, sal sy opinie in ʼn groot mate die deurslag vir die pa gee.

Fase 3

Die derde fase sluit die besluite en aktiwiteite vanaf 5 tot 8 in. Tydens hierdie fase kan die seun al meer gevorderde besluite en aktiwiteite op sy eie hanteer. Die vernaamste areas hiervan sentreer rondom personeelaanstellings en die langer termyn beplanning van boerderyvertakkings.

Fase 4

Die laaste fase het tot ʼn groot mate met die boerdery se geldsake te doen. Dit wil voorkom of die tjekboek die pa se laaste bastion van status en beheer oor die boerdery is. Vandaar die lae puntetellings maar dit beteken nie noodwendig dat die pa nie sy seun daarmee vertrou nie. Dikwels is die pa, wat toenemend meer tyd vir die kantoorwerk het namate die seun die fisiese sy van die boerdery oorneem, die aangewese een om die rekeninge te betaal.

‘N GOEIE WERKSVERHOUDING

Die meeste ouer boere het geen begeerte om die lewe rustiger te vat nie. Slegs bejaardheid, beserings of swak gesondheid, vergesel deur druk van sy vrou se kant af om af te tree, sal die boer uiteindelik oortuig om af te skaal en meer beheer aan die seun oor te laat. Vroeë aftrede is baie seldsaam by boere. Hulle wil nie aftree nie. Hulle sal hoogstens terugtree sodat hulle nog kan optree as hulle dit nodig vind. Die generasie wat deesdae plaas toe kom is in baie gevalle egter reeds opgewasse om die boerdery te kan bestuur en al wat die pa moet doen is om op sy seun se vermoë te vertrou. Dan kan ʼn saamboerdery uiteindelik baie stimulerend vir beide geslagte raak en kan die pa vir homself ʼn vroëer aftrede gun.

BETHLEHEM
Junie 2015